

Výzkum některých sociálních a kulturních faktorů přeshraniční regionální spolupráce

The research on social and cultural background of cross-border cooperation

J.Šindlářová

Anotace v anglickém jazyce

In 2000, the research on social and cultural milieu for the development and future cooperation among cross-border regions in Czech Republic, Slovak Republic, Austria and Hungary had been carried out in the frame of the project Euromove.

Universities of Economics from Bratislava, Budapest and Vienna and Mendel University of Agriculture and Forestry from Brno did a joint questionnaire survey in each of these four cities (N=560 respondents). Three categories of respondents were studied that might play a role in establishing a cooperation in future: communal politicians, small and medium entrepreneurs and students. The results obtained cannot be considered representative, they may nevertheless illustrate opinions of three selected groups.

The article presents the comparison of answers of Brno-based sample with the whole Euromove sample in two main topics: in personal feelings of sympathy or antipathy toward researched countries and in the frequency of information about researched towns in regional or national massmedia .

Anotace česká

V roce 2000 probíhal výzkum sociálně kulturního prostředí pro potencionální spolupráci , která by mohla znamenat oživení vzájemných kontaktů, kulturních i ekonomických aktivit a tím podporu rozvoje zúčastněných regionů. Zamýšlený Euroregion se vztahuje k území kolem společných hranic České republiky, Slovenské republiky, Maďarska a Rakouska.

V rámci projektu Euromove byl proveden ve jmenovaných zemích pomocí identického dotazníku mezinárodní srovnávací výzkum (N=560). Zaměřil se na tři kategorie respondentů, u nichž lze předpokládat větší podíl na budoucí spolupráci - na komunální politiky, malé a střední podnikatele a na univerzitní studenty. V této první etapě se nejednalo o plně reprezentativní výzkum. Garanty výzkumu byly ekonomicky zaměřené univerzity z Brna (PEF MZLU), Bratislavy, Budapešti a Vídně.

Článek srovnává odpovědi respondentů z Brna a respondentů z celého Euro –souboru na dvě otázky: pocity sympatií nebo antipatií respondentů k sousedním zemím a frekvence informací o zkoumaných městech v regionálních nebo národních masmédiích.

Klíčová slova v angl. jazyce

Regional cross-border cooperation, sociological research, questionnaire survey, project Euromove

Klíčová slova v češtině

Regionální přeshraniční spolupráce, sociologický výzkum, dotazníkové šetření, projekt Euromove

Úvod

V minulém roce byly na konferenci Agrární perspektivy IX předneseny první předběžné údaje z výzkumu v rámci projektu Euromove. Byly orientovány na předpokládané bariéry budoucí možné spolupráce příhraničních regionů čtyř sousedících středoevropských zemí – České republiky, Slovenské republiky, Maďarska a Rakouska. Některé další poznatky, získané zmíněným sociologickým výzkumem v r. 2000, předkládá tento příspěvek.

Cíl a metoda

Cílem sociologického výzkumu bylo získat údaje o sociálním a kulturním prostředí, v němž se uvažuje o podpoře aktivit pro oživení příhraničních oblastí sousedících zemí a jejich spolupráci. Jednou z důležitých charakteristik jsou názory respondentů z dané oblasti na vzájemnou spolupráci, postoje k ní a informovanost o sousedech.

Základním informačním zdrojem byla data z jednotného dotazníku, sestaveného společně a přeloženého do jednotlivých národních jazyků. Toto společné dotazníkové šetření provedla jedna z výzkumných skupin projektu Euromove, zaměřená na sdílené kulturní hodnoty ve zkoumaném prostředí. Členy výzkumného týmu byli pracovníci ekonomických univerzit z Bratislavy, Budapešti, Vídně a z Brna (PEF MZLU v Brně). V každé ze čtyř zúčastněných zemí vyplnilo dotazník 140 respondentů a byla dodržena totožná struktura složení "národních" souborů podle profesionálního statusu: vždy z každého města 40 komunálních politiků, 40 malých a středních podnikatelů a 60 univerzitních studentů různých studijních zaměření. Poněvadž další struktura podsouborů (věk, pohlaví atd.) nebyla stanovena, považujeme závěry za ilustrativní a inspirativní, nikoliv však plně reprezentativní.

Způsob provedení předvýzkumu i samotného výzkumu včetně způsobu zpracování dat národních zpráv i společné zprávy byly již popsány (Šindlářová, J. 2000).

Výsledky

Jednou z výzkumných hypotéz byl předpoklad, že existuje souvislost mezi dobrou znalostí sousedních regionů (operacionalizováno např. do počtu osobních kontaktů v zahraničí, počtu uskutečněných i zamýšlených návštěv zbývajících měst, sympatií k okolním zemím, informacím o nich v národních médiích) a kladným vztahem lidí ke spolupráci. Dále bylo sledováno, zda určitým předpokladem kooperace může být vnímání podobných rysů zkoumaných měst a společné kultury (otázky o stupni podobnosti nebo odlišnosti měst, o nejpodobnějším páru měst, o roli minulosti pro současnou potencionální spolupráci). Stupeň kulturní blízkosti čtyř sledovaných oblastí v pohledu respondentů se promítl i ve volných odpovědích o tom, co mají příhraniční oblasti společné (např. kulturu, historii). Jazykové znalosti a úroveň vzdělání byly považovány rovněž za významnou okolnost. Postoj respondentů ke spolupráci regionů a k různým oblastem možné spolupráce potvrdil předpokládané priority (kultura, výchova a vzdělávání, turistika). Byla získána i data, jak jsou v tomto směru respondenty hodnocena jednotlivá města a co by se podle nich mělo hlavně změnit, aby byla možná intenzivnější spolupráce mezi příhraničními regiony. Za jednu z významných podmínek byla považována intenzita dopravního spojení a stav dopravních sítí mezi sledovanými městy.

Tato témata byla již zpracována pro soubor respondentů pocházejících z Brna (Šindlářová 2000, 2001). V dalším textu uvedeme dvě z témat se srovnáním dat souboru brněnského a dat celého souboru z výzkumu Euromove (tj. data respondentů z Brna, Bratislavy, Budapešti a Vídně, N=560).

Jedna z otázek mapovala pocity celkové **“sympatie” souboru respondentů k různým zemím** ve škále 1 (velmi “sympatická” země) – 5 (velmi “nesympatická” země). Podle očekávání se lišily výsledky souboru jako celku a výsledky jednotlivých “národních” souborů. Respondentům z Brna tedy byla nejsympatičtější Česká republika s průměrem hodnocení 1,46, zatímco u celého souboru je na prvním místě Rakousko s průměrem 1,90 a ČR je průměrně hodnocena 1,99 (Tab.1).

Tab.1

SYMPATIE K	SOUBOR z Brna (N=140)		SOUBOR EURO (N=560)	
	Získaný průměr	Pořadí	Získaný průměr	Pořadí
ČR	1,46	1.	1,99	2.
Slovensku	2,09	3.	2,36	4.
Rakousku	2,03	2.	1,90	1.
Maďarsku	2,55	4.	2,31	3.

U jednotlivých národních podsouborů i u celého souboru se projevila patrná tendence k větší kritičnosti v sympatiích se vzrůstem vzdělání a s nižším věkem. Z metodického hlediska je třeba připomenout, že otázka obsahovala hodnocení 5 dalších zemí, aby respondenti mohli snáze zařadit čtyři sledované země na pomyslné škále, přičemž termín “sympatie” nebyl blíže vysvětlován ani komentován a vyskytoval se vždy v uvozovkách.

K předpokladům fungující spolupráce mezi regiony nepochybně patří určitá míra vzájemné **mediální informovanosti** o dění v ostatních regionech, resp. v jejich centrech. Respondenti z Bratislavy, Brna, Budapešti a Vídně mj. odpovídali na otázku, jak často v posledním roce slyšeli nebo četli nějakou informaci o zbývajících městech ve svých národních nebo regionálních médiích. Stupnice odpovědí se pohybovala od 1= časté informace přes 2= informace zřídka až k 3= žádné informace.

Respondenti z Brna se považovali za mediálně dost informované o Bratislavě i Vídni, ale ne v dostačující míře o Budapešti. Soubor jako celek je nejlépe mediálně informován o Vídni, o něco méně o Bratislavě a Budapešti.

Nejhůře jsou podle očekávání informováni ve svých médiích respondenti v sousedních zemích o Brnu.(Tab.2)

Tab.2

Frekvence mediálních informací O	SOUBOR z Brna (N=140)		SOUBOR EURO (N=560)	
	Získaný průměr	Pořadí	Získaný průměr	Pořadí
Brnu	nehodnotili	-	2,14	4.
Bratislavě	1,28	2.	1,70	2.
Vídni	1,27	1.	1,27	1.
Budapešti	1,94	3.	1,78	3.

Frekvence mediálních informací O	Odpovědi respondentů v % u souboru EURO (N=560)				
	Časté informace	Informace zřídka	Žádné informace	Neodpo- věděli	Celkem

Brno	15,8	32,7	25,9	25,6	100,0
Bratislavě	32,4	31,4	10,3	25,9	100,0
Vídni	56,2	17,4	1,2	25,2	100,0
Budapešti	25,6	40,3	8,5	25,6	100,0

Z metodického hlediska musíme připomenout asymetrické postavení brněnského podsouboru ve výzkumu z hlediska skutečnosti, že jediné Brno ze zkoumaných měst není hlavním městem, což může mít dopad i na frekvenci informací o něm v zahraničí. Na druhé straně je přirozeným centrem oblasti, vymezené spíše geograficky a historicky, takže má logický vztah ke zbývajícím regionům kolem politické hranice.

Diskuse a závěry

Získaná data dávají možnost jak souhrnného zpracování pro celý zkoumaný soubor, tak pro jednotlivé země, ale také pro jednotlivé profesní skupiny. Tak např. byly vyhodnoceny mj. údaje o studentech z Brna, Bratislavy, Budapešti a Vídně jako celku i ve srovnání s ostatními profesními skupinami (Šindlářová, 2001).

Hlavním úkolem dotazníkového šetření bylo přinést co nejvíce informací jako podklad k postupnému uskutečnění určitého ekonomického, sociálního a kulturního oživení a spolupráce příhraničních regionů. Získané informace jsou zatím spíše v podobě určitých impulzů.

Praktické snahy o vznik společných aktivit by mohly vycházet např. z těchto zjištěných nebo potvrzených tendencí:

- obecně je možno předpokládat příznivý postoj občanů zúčastněných měst k meziregionální přeshraniční spolupráci
- souhlas se spoluprací může však znamenat i pasivní vyčkávání na “posvěcení” spolupráce a řešení problémů shora (Brno)
- panuje značná shoda o nejužitečnějších oblastech spolupráce (kultura, vzdělávání, turistika, ekonomika, věda a výzkum...)
- u českého souboru je vysoký stupeň pocitů sympatie k České republice, ve zkoumaném Euro-celku získalo nejvíce sympatií Rakousko
- vědomí kulturní a jazykové blízkosti mezi Českou a Slovenskou republikou včetně blízkosti měst Brna a Bratislavy ještě stále hraje roli i u mladších kategorií, přestože počet návštěv Bratislavy klesá
- obyvatelé Brna považují za atraktivní město Vídeň, přestože je již méně navštěvována, stejně jako zbývajcí města
- nejméně informovaní jsou Brňané o Budapešti, zřejmě se situace příliš nezmění, pokud nebude návštěvnost Budapešti podporována její prezentací
- Naopak Brno je v celém souboru nejméně známé centrum, mediální informace o něm jsou nedostačující
- počet osobních kontaktů Brňanů v sousedních státech není příliš vysoký, nejméně podle očekávání mají kontaktů v Maďarsku
- informovanost o dopravním spojení mezi městy by se měla zvýšit (zvl. opět spojení Brna s Budapeští)
- úroveň jazykových znalostí není na dostatečné úrovni pro vyhovující komunikaci, jistou naději poskytuje lépe jazykově vybavená kategorie studentů.
- Obecným dorozumívacím nástrojem se jevila spíše angličtina než tradiční němčina, psychologickou výhodou angličtiny je její neutrálnost vzhledem k zúčastněným zemím.

Nevýhodou pak její malá znalost u starších věkových skupin. Se slovenštinou je možno dále počítat pro dorozumění mezi sousedními oblastmi ČR a SR.

Tato a řada dalších zjištění mohou sloužit jako východiska konkrétněji zaměřených projektů kooperace i jednotlivých dílčích aktivit. Předpokládáme však provedení reprezentativního výzkumu vybraných kulturně sociálních problémů. Dosavadní výsledky jsou průběžně publikovány a byly mj. prezentovány na mezinárodní konferenci asociace "International Association of Cross-Cultural Competence and Management" v květnu 2001 ve Vídni.

Závěr

Provedený srovnávací výzkum přinesl některé zajímavé podněty pro vytváření podmínek k oživení ekonomických, kulturních a společenských aktivit v sousedících příhraničních oblastech České a Slovenské republiky, Rakouska a Maďarska. Předpokládaným centrem snah o spolupráci regionů by měla být města Brno, Bratislava, Budapešť a Vídeň. Proto se výzkum soustředil právě na respondenty z těchto měst a zjišťoval jejich postoje a případné bariéry i faktory podporující spolupráci. V této první fázi šlo o počáteční inventarizaci problémů, byly tedy zjištěny pouze určité tendence, nikoliv reprezentativní závěry.

Literatura

Assumptions and barriers of the co-operation among Bratislava, Brno, Budapest and Vienna (Project Euromove/Future Knowledge) Authors: Jozef Košta, Angela Tunáková (Bratislava), Jana Šindlářová (Brno), Agnes Hofmeister, Agnes Neulinger, Irma Agárdi (Budapest, Astrid Kainzbauer (Vienna). Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2000, 133 pp. ISBN 80-225-1352-0

ŠINDLÁŘOVÁ, J. *Názory univerzitních studentů na kulturní blízkost zemí středoevropského regionu.*

(Opinions of university students on cultural proximity of countries in Central Europe region)
In: Medzinárodné vedecké dni 2001 (International Scientific Days 2001), Nitra: 6.-7. jún 2001, Fakulta ekonomiky a manažmentu Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, V. zväzok, VII. sekcia, Demokratizácia a humanizácia vzdelávania, 1887 s., str. 1434 – 1439. ISBN 80-7137-870-4

ŠINDLÁŘOVÁ, J. *Některé bariéry středoevropské regionální spolupráce.*

In: *Agrarian Perspectives IX: Globalization and Competitiveness*, September 19-20, 2000, Prague, Czech Republic. CD. ISBN 80-213-0657-2

ŠINDLÁŘOVÁ, J. *Opinion research on regional cooperation in Central Europe.* Agric. Econ., 47, 2001, 5, 201-205, ISSN 0139-570X

ŠINDLÁŘOVÁ, J. *Výzkum názorů na kulturní blízkost regionů sousedních zemí Střední Evropy.* Zemědělská ekonomika, 46, 2000, 10, 458-463 ISSN 0139-570X

Kontaktní adresa autorky:

PhDr. Jana Šindlářová, Ústav humanitních věd, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita,
Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika. Tel. +420 5 4513 2071, e-mail
sindlar@mendelu.cz